

bijeenkomsten van de Christelijke Vrienden maakte 'Odeon' duidelijk dat het mogelijk was op landelijk niveau bijeenkomsten van gelijkgezinden te organiseren. Toch bleef ook deze protestvergadering vooral een zaak van leken. Wat Groen daarom ook nadien nog steeds dwars zat, was dat veel orthodoxe predikanten niet echt wilden breken met hun collega's. Dat zij 'in naam der christelijke verdraagzaamheid en broederliefde' nog steeds met andersgezinden omgingen en regelmatig samenwerkten, was in zijn ogen een 'ergerlijk bestaan'.²⁴

Een echt nieuw initiatief van de zijde van de predikanten deed zich echter pas voor, toen op 28 januari 1852 in Utrecht een vereniging van 'fatsoenlijk-orthodoxe' predikanten, zoals J.J. van Oosterzee hen aanduidde, werd opgericht. Hij wilde daarmee duidelijk maken dat de nieuwe club iets anders was dan de groep predikanten die eerder onder leiding van Molenaar bijeen was geweest, het laatst medio 1851 in De Klomp bij Veenendaal. Een aantal van deze broeders, onder wie ook Molenaar, was in 1848 aanwezig geweest in 'Odeon'. Veel van degenen die in de nieuwe vereniging de toon aangaven hadden toen echter ontbroken: Beets bijvoorbeeld, hoewel hij wel bij de Klomp-groep hoorde, maar ook Van Oosterzee, Doedes, D. Chantepie de la Saussaye en J.J.P. Valetton. De Groningse hoogleraar Valetton had nooit zoveel opgehad met de 'bekrompene, letterziftende opvattingen' van die anderen. De Broederkring 'Ernst en Vrede', zoals men zich al spoedig aanduidde, was een besloten vereniging van modern-orthodoxe hervormde predikanten. Voor een brede gereformeerde samenwerking, zoals kort daarvoor met de afgescheiden predikant A. Brummelkamp geprobeerd was bij het Christelijk Gereformeerd Seminarie, was geen plaats. In de brief aan J.J.L. ten Kate van 26 april 1852 waarin hij hun groep als fatsoenlijk-orthodox betitelde, gaf Van Oosterzee als doel der vereniging: 'Liberalisme, Katholicisme, Separatisme zijn de vijanden, die wij – met geestelijke wapenen alleen en met zedelijken invloed – bestrijden willen'. Het verschil met de provinciale verenigingen was dus slechts het eerste -isme. Vandaar dat men meteen voor de vraag naar 'de verhouding tot liberale Predikanten en Ambtgenooten' kwam te staan. Een beraad daarover in maart 1853 leverde echter weinig op.

Een van de meest opvallende trekken van de landelijke broederkring 'Ernst en Vrede', waarbij in totaal 44 predikanten voor lange of meest kortere tijd betrokken zijn geweest, die eerst in Utrecht, later in Amsterdam, en sinds 1856 weer in dankzij het zich uitbreidende spoorwegnet betrekkelijk gemakkelijk bereikbare Utrecht samenkwamen,²⁵ zijn de dubbele lidmaatschappen. Beets, in wiens pastorie in 1847 de latere 'Klomp-vergaderingen' van start gingen en die in 1852 meteen voorzitter werd van de broederkring, was,

²⁴ *Kennisgeving aan de kerkeraad der Nederduitsche hervormde gemeente van 's-Gravenhage* (2 okt. 1848), in: G. Groen van Prinsterer, *Verspreide geschriften* II (Amsterdam 1860) 78-120, m.n. 85.

²⁵ Zie voor de toenemende bereikbaarheid van Utrecht de kaarten anno 1860 en 1889 in Guus Veenendaal, *Spoorwegen in Nederland van 1834 tot nu* (Amsterdam 2004) 98, 247. Ook de zgn. 'Klomp-vergaderingen', genoemd naar het buurtschap De Klomp bij Veenendaal, zullen daar gehouden zijn omdat dit een halteplaats was op de in 1845 geopende Rijnspoorweg tussen Utrecht en Arnhem.